

KÜTAHYA DÜMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ

POSTMODERNİZM, TOPLUMSAL DEĞİŞİM VE DİN

—(Tartışmalı İlmî Toplantı)—

24-26 Ekim 2025

Yer: DPÜ İlahiyat Fakültesi

Saat: 10:00

Sempozyum web sitesi

<https://tdd.dpu.edu.tr>

Program canlı yayınlanacaktır.

KÜTAHYA Dumlupınar Üniversitesi
İLAHİYAT FAKÜLTESİ

TERTİP HEYETİ BAŞKANI

Prof. Dr. Ömer Faruk ERDOĞAN

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
0505 661 92 44 / omerfaruk.erdogan@dpu.edu.tr

SEKRETERYA

Arş. Gör. Beyza DEMİRLEK/ Kütahya Dumlupınar Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.
0 555 433 87 01 / beyza.demirlek@dpu.edu.tr

Arş. Gör. Sevde ÖZTÜRK/ Kütahya Dumlupınar Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.
0 533 091 96 79 / sevde.ozturk@dpu.edu.tr

Arş. Gör. Hüseyin AĞGÜNDÜZ / Kütahya Dumlupınar Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.
0 538 396 78 02 / huseyin.aggunduz@dpu.edu.tr

Vakıf İletişim:

Dr. İsmail KURT

Seyit Ali TÜZ

İslâmî İlimler Araştırma Vakfı

İskender Paşa Mahallesi, Kâmil Paşa sokak, No: 5 34260 Fatih/İstanbul

Tel: +90 212 523 54 57-Faks: +90 212 523 65 37 e-Posta: isav@isavvakfi.org

web Site: <http://www.isavvakfi.org>

Toplantı Yeri İletişim:

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Konferans Salonu

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Evliya Çelebi Yerleşkesi Tavşanlı Yolu 10.km 43100

KÜTAHYA +90 274 443 - 4702 - 4717 - 4722

KÜTAHYA DÜMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ

TERTİP HEYETİ

Prof. Dr. Salih TUĞ
Prof. Dr. Mahmut KAYA
Prof. Dr. Bedreddin ÇETİNER
Prof. Dr. İlyas ÇELEBİ
Prof. Dr. İsmail YALÇIN
Prof. Dr. Ömer Faruk ERDOĞAN
Doç. Dr. Sümeyye SEVİNÇ
Doç. Dr. Ergin ÖGCEM
Doç. Dr. Ömer Faruk SÖYLEV
Dr. Öğr. Üyesi Ramazan DOĞANAY
Dr. Öğr. Üyesi Maruf ÇAKIR
Dr. Öğr. Üyesi Muhammet ATEŞ
Dr. Öğr. Üyesi Yusuf SANSARKAN
İsmail BACACI
Feyzullah KIYIKLIK
Ahmet YILDIZ

KÜTAHYA DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ

İLİM ve İSTİŞARE HEYETİ

Prof. Dr. Adnan Bülent BALOĞLU

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Prof. Dr. Ali KÖSE

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Prof. Dr. Aydın TOPALOĞLU

İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Prof. Dr. Celal TÜRER

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Prof. Dr. Derda KÜÇÜKALP

Bursa Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Prof. Dr. İbrahim MARAŞ

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Prof. Dr. Kemal ATAMAN

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Prof. Dr. Mahmut KAYA

İslami İlimler Araştırma Vakfı

Prof. Dr. Mehmet GÖRMEZ

İslâm Düşünce Enstitüsü Başkanı

Prof. Dr. Mustafa ARSLAN

Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Prof. Dr. Müfit Selim SARUHAN

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Prof. Dr. Ömer TÜRKER

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Prof. Dr. Rahim ACAR

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Prof. Dr. Sönmez KUTLU

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Prof. Dr. Şaban Ali DÜZGÜN

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Prof. Dr. Tahsin GÖRGÜN

İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Edebiyat Fakültesi

Prof. Dr. Ulvi Murat KILAVUZ

Bursa Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Doç. Dr. Hümeysra ÖZTURAN

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

KÜTAHYA DÜMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ

Muhterem efendim,

Kuruluşundan bu yana
değişik konularda millî ve milletler arası tartışmalı ilmî toplantılar tertipleyen,
sunulan tebliğ ve müzakereleri kitap halinde yayınlayarak toplumumuzun istifadesine
sunan Vakfımızın Kütahya Dumlupınar Üniversitesi İlahiyat Fakültesiyle ve İslam
Medeniyeti Uygulama ve Araştırma Merkezi ile müştereken tertiplemiş bulunduğu
POSTMODERNİZM, TOPLUMSAL DEĞİŞİM ve DİN
konulu tartışmalı ilmî toplantımıza huzurlarınızla şeref vermenizi arz ve rica ederiz.

Prof. Dr.

Süleyman KIZILTOPRAK

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi
Rektörü

Prof. Dr.

İsmail YALÇIN

Kütahya Dumlupınar
Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Dekanı

Prof. Dr.

Salih TUĞ

İslâmî İlimler Araştırma
Vakfı Başkanı

KÜTAHYA DÜMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ

24 Ekim 2025 Cuma

Kur'ân-ı Kerîm Tilâveti AÇILIŞ OTURUMU

10:00 – 11:00

Açılış Konuşmaları:

Prof. Dr. Salih TUĞ

İSAV Başkanı

Prof. Dr. İsmail YALÇIN

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanı

Prof. Dr. Süleyman KIZILTOPRAK

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Rektörü

Musa IŞIN

Kütahya Valisi

(Tensip buyurmaları halinde)

ARA (Çay- Kuru Pasta) 11:00 - 11:15

AÇILIŞ KONFERANSI

11:15 – 12:30

Birbirini Dönüştüren Karşılaşmalar: Postmodern ve Dini Söylem

Prof. Dr. Şaban Ali DÜZGÜN

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

ARA (Öğle yemeği) 12:30 - 14:00

KÜTAHYA DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ

24 Ekim 2025 Cuma

I. OTURUM: TOPLUMSAL YAPILARIN DEĞİŞİMİ VE DİN

14:00 – 16:00

Başkan: Prof. Dr. Asım YAPICI

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

1. Tebliğ: Din ve Kimlik İnşası: Postmodern Toplumlarda Dinin Toplumsal ve Bireysel Rolü

Prof. Dr. Mustafa TEKİN

İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Müzakereci: Prof. Dr. Hasan MEYDAN

Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

2. Tebliğ: Din ve Toplumsal Hareketler: Dinin Yeni Kuşak Toplumsal Aktörlerle İlişkisi

Doç. Dr. Hicret K. TOPRAK

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Müzakereci: Dr. Necdet SUBAŞI

Millî Eğitim Bakanlığı Bakan Müşaviri

3. Tebliğ: Dijital Din: Sosyal Medya ve Dijital Kültürün Dinî Algı ve Uygulamalara Etkisi

Prof. Dr. İhsan ÇAPCIOĞLU

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Müzakereci: Prof. Dr. Muhammed KIZILGEÇİT

Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

ARA (Çay- Kuru pasta) 16:00 - 16:15

KÜTAHYA DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ

24 Ekim 2025 Cuma

II. OTURUM: BİREYSEL DEĞİŞİM VE DİNİ ARAYIŞLAR

16:15 – 18.15

Başkan: Prof. Dr. Kasım KÜÇÜKALP

Bursa Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

4. Tebliğ: Postmodern Birey ve Dinî Tecrübe: Yeni Kimlik Biçimlerinin İnşası

Doç. Dr. Hakan HEMŞİNLİ

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Müzakereci: Prof. Dr. Asım YAPICI

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

5. Tebliğ: Modern İnsandan Postmodern İnsana: Posthümanizm ve Transhümanizm

Prof. Dr. Muhammet ÖZDEMİR

Düzce Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi

Müzakereci: Prof. Dr. Ahmet DAĞ

Bursa Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

6. Tebliğ: Hadislerde Ümmet Kimliği: Postmodern Küresel Kültürde Aidiyetin

Yeniden İnşası

Dr. Öğr. Üyesi Mesut ÇAKIR

Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi

Müzakereci: Doç. Dr. Recep Emin GÜL

Yalova Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi

(Akşam yemeği) 19:00

KÜTAHYA DÜMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ

25 Ekim 2025 Cumartesi

III. OTURUM: AHLÂKİ DEĞİŞİM VE DİNÎ DEĞERLER

10:00 – 12:00

Başkan: Prof. Dr. İlyas ÇELEBİ

İslâmî İlimler Araştırma Vakfı

7. Tebliğ: Postmodernizm ve İslami Değerler Arasında Ailenin Varlık Mücadelesi

Dr. Zehra Betül DİNDAROĞLU YAMAN

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Müzakereci: Prof. Dr. Münteha MAŞALI

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

8. Tebliğ: Post-seküler Çağda Din: Çağdaş Topumlardaki İnsan, Değer ve Dini Alandaki Dönüşümler Üzerine Bir Değerlendirme

Doç. Dr. Abdulhan ÜNLÜSOY

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Müzakereci: Doç. Dr. Ergin ÖGCEM

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

9. Tebliğ: Göreceli Ahlak Anlayışı Karşısında İslam Ahlâkının Konumu

Doç. Dr. Ömer CERAN

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Müzakereci: Prof. Dr. Hasan ÖZALP

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

ARA (Öğle yemeği) 12:00 – 14.00

KÜTAHYA DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ

25 Ekim 2025 Cumartesi

IV. OTURUM: BİLGİNİN DEĞİŞİMİ VE DİNÎ ANLAM ÜRETİMİ

14:00 – 16:00

Başkan: Dr. Necdet SUBAŞI

Millî Eğitim Bakanlığı Bakan Müşaviri

10. Tebliğ: Postmodern Dinin Hermenötik Temelleri: Kognitif Bir Yaklaşım

Prof. Dr. Mustafa ALICI

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Müzakereci: Prof. Dr. Hüseyin SARIOĞLU

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi

11. Tebliğ: Hristiyanlığın Postmodern Dünyaya Adaptasyonu

Prof. Dr. İsmail TAŞPINAR

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Müzakereci: Dr. Öğr. Üyesi İbrahim KORHAN

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

12. Tebliğ: Postmodern Yorum Kuramları Bağlamında Tefsir: Çok Anlamlılık, Yorumsallık ve Bağlamsallık

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet BAĞÇIVAN

Yalova Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi

Müzakereci: Prof. Dr. Kasım KÜÇÜKALP

Bursa Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

ARA (Çay- Kuru pasta) 16:00 - 16:30

KÜTAHYA DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ

25 Ekim 2025 Cumartesi

V. OTURUM: DEĞERLENDİRMELER

16:30 – 18:00

Başkan: Prof. Dr. Mahmut KAYA

İslâmî İlimler Araştırma Vakfı

Prof. Dr. Şaban Ali DÜZGÜN

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Prof. Dr. Asım YAPICI

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Prof. Dr. Kasım KÜÇÜKALP

Bursa Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Dr. Necdet SUBAŞI

Millî Eğitim Bakanlığı Bakan Müşaviri

(Akşam yemeği) 19:00

KÜTAHYA DÜMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ

26 Ekim 2025 Pazar

GEZİ PROGRAMI

KATILIMCILAR

Prof. Dr. Süleyman KIZILTOPRAK
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Rektörü

Prof. Dr. İsmail YALÇIN
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Rektör Yardımcısı

Prof. Dr. Salih TUĞ
İslâmî İlimler Araştırma Vakfı Başkanı

Prof. Dr. Ahmet DAĞ
Bursa Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Prof. Dr. Asım YAPICI
Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Prof. Dr. Hasan MEYDAN
Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Prof. Dr. Hasan ÖZALP
Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Prof. Dr. Hüseyin SARIOĞLU
Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Prof. Dr. İhsan ÇAPCIÖĞLU
Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Prof. Dr. İlyas ÇELEBİ
İslâmî İlimler Araştırma Vakfı

Prof. Dr. İsmail TAŞPINAR
Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Prof. Dr. İsmail YALÇIN
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Rektör Yardımcısı

Prof. Dr. Kasım KÜÇÜKALP
Bursa Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

KÜTAHYA DÜMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ

Prof. Dr. Mahmut KAYA
İslâmî İlimler Araştırma Vakfı

Prof. Dr. Muhammed KIZILGEÇİT
Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Prof. Dr. Muhammet ÖZDEMİR
Düzce Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi

Prof. Dr. Mustafa ALICI
Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Prof. Dr. Mustafa TEKİN
İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Prof. Dr. Münteha MAŞALI
Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Prof. Dr. Ömer Faruk ERDOĞAN
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Prof. Dr. Şaban Ali DÜZGÜN
Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Doç. Dr. Abdulhan ÜNLÜSOY
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Doç. Dr. Ergin ÖGCEM
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Doç. Dr. Hakan HEMŞİNLİ
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Doç. Dr. Hicret K. TOPRAK
Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Doç. Dr. Ömer CERAN
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Doç. Dr. Ömer Faruk SÖYLEV
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Doç. Dr. Recep Emin GÜL

KÜTAHYA Dumlupınar Üniversitesi İLAHİYAT FAKÜLTESİ

Yalova Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi

Doç. Dr. Sümeyye SEVİNÇ
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Dr. Necdet SUBAŞI
Millî Eğitim Bakanlığı Bakan Müşaviri

Dr. Öğr. Üyesi İbrahim KORHAN
Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İlahiyat

Dr. Öğr. Üyesi Maruf ÇAKIR
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet BAĞÇIVAN
Yalova Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi

Dr. Öğr. Üyesi Mesut ÇAKIR
Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi

Dr. Öğr. Üyesi Muhammet ATEŞ
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Dr. Öğr. Üyesi Ramazan DOĞANAY
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Dr. Öğr. Üyesi Yusuf SANSARKAN
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Dr. Zehra Betül DİNDAROĞLU YAMAN
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Arş. Gör. Beyza DEMİRLEK
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Arş. Gör. Hüseyin AĞGÜNDÜZ
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Arş. Gör. Sevde ÖZTÜRK
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

BİRBİRİNİ DÖNÜŞTÜREN KARŞILAŞMALAR: POSTMODERNİTE VE DİN

Prof. Dr. Şaban Ali DÜZGÜN
Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
duzgun@ankara.edu.tr

Metin, tarihi dönemlendirme yaklaşımlarından yola çıkarak modernite, postmodernite ve bu süreçler karşısında dinin dönüşüm stratejilerini ele almaktadır. Tarihsel dönemlendirme, İbn Haldun'un olayların yapılarına odaklanan tenkitçi tarih anlayışından Spengler'in kültüre dayalı medeniyet döngülerine, Hobsbawm'in çağ ayrımlarından Kissinger'in dünya düzenlerine kadar farklı mantıklarla yapılmıştır. Bu dönemlendirmeler, modernizmin aşırılıklarına bir tepki olarak ortaya çıkan postmoderniteye geçişi hazırlamıştır.

Modern çağ, aklın gücüne ve insanın dünyada egemen varlık olduğuna olan inanca dayanır. Hakikat, bu egemen gücün keşfine emanettir. Modernite, Orta Çağ'ın "akıl-vahiy" ilişkisi tartışmasını terk ederek, aklı kendi kendine yeten, nesnel ve geçerli kural ve yasaların kaynağı olarak konumlandırır. Bu dönemde akıl, verili içeriği sorgular, tahkik eder ve özgürleşerek hakikate bağlanır. Birey özgür ve özerk/otonom kabul edilir; özgürlük bireyselliği, özerklik ise toplum alanında bireyi verili düzenin zincirlerinden kurtarır.

Modernleşmenin ayrılmaz bir parçası sayılan sekülerleşme ise, toplumların kutsaldan arındırılmış bir dünyaya doğru ilerlemesini, dinin sosyal ve siyasal alanda marjinalleşip kişisel bir mesele haline gelmesini öngörmüştür. Ancak metin, aklıcılığın ilerleme idealinin iki dünya savaşı ve artan çatışmalarla bir trajediye dönüştüğünü belirtir. Modernitenin büyük idealleri ile yaşanan trajediler arasındaki bu boşluktan postmodernite doğmuştur.

Postmodernite, modernizmin ideallerinin sarsılmasıyla şüpheci, eleştirel ve karmaşık bir dünya tasavvuruna yönelmiştir. Jean-François Lyotard'ın ifadesiyle, evrensel teoriler (büyük anlatılar) güvenilirliğini yitirmiştir. Postmodernizmin iki temel tezi vardır. Epistemik Tez; herkesi bağlayan evrensel bir doğrunun varlığını reddeder. Öznel tecrübe, kültürel bağlam ve bireysel yorum öne çıkar. Dilin ve söylemin güç ilişkileriyle yüklü olduğu vurgulanır ve egemen ideolojilerin dilini çözmek (deconstruction) hedeflenir. "Yazarın ölümü" veya "Tanrı'nın ölümü" ilan edilerek, anlam ve gerçeğin üst anlatılarla temellendirilmesi reddedilir. Metafiziksel Tez; Platon, Kant ve Descartes'ın felsefi mirasındaki aşkınlığın (metafizik) reddidir. Postmodernizm, görecelik, ahlaki rölativizm, parçalanma, adem-i merkezîyetçilik ve istikrarsızlık gibi özelliklerle karakterize edilir.

Bu dönemde kurumsal dinlerin yerini maneviyat/spiritualizm veya radikal tutumlarıyla bilinen popüler dindarlık biçimleri almıştır. Kurumsal dinler seküler devletle uzlaşıırken, popüler dindarlık formları her iki yapıyla da ilişki kurmayı reddeder. Ekonomik eşitsizlikler, sömürgecilik ve geleneksel ahlakın erozyonu gibi kriz atmosferinin etkisiyle din, sekülerliğin alan kaybettiği veya paylaştığı bir düzlemde geri dönmüştür. Üçüncü Dünya ülkelerinde ise dinin zaten hiçbir zaman geri çekilmediği vurgulanır. Müslüman toplumlarda ise modernleşmeye hazırlıksız yakalanma ve sömürgecilik, travma, otoriterlik ve umutsuzluk krizine yol açmıştır.

Metin, dinin bu tarihsel ve toplumsal gerçeklikler karşısında edilgen bir rolden sıyrılarak ön alıcı (proaktif) bir rol üstlenmesi gerektiğini savunur. Dinin, umutsuzluk krizine karşı bir umut ve güven kaynağı olması zorunludur.

Dinin Gelişirmesi Gereken Stratejiler:

Proaktif Dil: Sürekli savunmaya geçen değil, tez ortaya koyan ve yol göstericilik rolüyle güven veren bir dil geliştirmelidir. İnsan onuruna, adalete ve merhamete aykırı olan her şeyi reddetmelidir.

Asli Olanı İkame Olandan Ayırmak: Dinin aslından olmayan, ancak yorumlar içinde yer bulan öğreti ve uygulamaları ifşa ederek neyin asıl neyin ikame olduğu konusunda bilgilendirme yapılmalıdır.

İyimserlik Aşılacak: İnsanlığa "geleceğin geçmişten daha iyi olacağına dair" umut/iyimserlik aşılmalıdır. İslam'ın insanın yeryüzü halifesi olduğu ve onurunun korunması gerektiği idealıyla dünyaya umut yayılmalıdır.

Kötülüğün Kaynağına Odaklanmak: Kötülüğü metafizik zeminden çıkarıp, haksızlık, zulüm gibi dünyevi formlardaki faillerine yönelmek, gerçekçi bir dil inşa etmenin yoludur. Kötülük Allah'la irtibatlandırılmamalıdır.

Değer Kaynağı Olarak Kur'an: Kur'an, tarihte olan biteni anlatan bir haber kaynağı değil, mevcut insanın geleceğini kurmayı amaçlayan bir değer kaynağı olarak yorumlanmalıdır.

Kültür Teolojisi: Hak, adalet, merhamet gibi dini terimleri kültürün içinde dolaşıma sokarak içkin metafizik oluşturulmalıdır. Metafizik kavramların içeriği ahlaka doldurularak kamusal alana aktarılmalı, teolojik antropoloji çerçevesinde dikey (ilahî) ve yatay (insani) unsurları kuşatan bir dil geliştirilmelidir.

Güçlü "Ben" ve Özgür İrade Vurgusu: Bireyi özgürlük, toplumu ise adalet temelinde inşa etme hedefiyle, dışsal otoritelere kurban edilemeyecek otonom bir benlik vurgulanmalıdır. Toplumda asıl olanın çoğulculuk olduğu fikri benimsenmeli, zorunluluk vicdani bir zorunluluk niteliği kazanmalıdır.

Evrensel Değerler: Hayatı kuracak değerlerle ilgili talepler sadece mensupları için değil, herkes için dile getirilmelidir. Bir değerlerin kalıcılığı ve evrenselliği, ilahî olanla irtibatından gelir.

Kanıt Dayalı Düşünce: Dinsel olanı makul bir zeminde inşa ederek her zihne açık hale getirmek için hakikat iddiası kanıtla (hüccet, bürhan) desteklenmelidir. Dinin işi, bir şeye inanmakla, o şeye doğru olduğu için inanmak arasındaki farkı kavratmaktır.

Anahtar Kelimeler: Din, Postmodernite, Dönüşüm, Sekülerleşme, Evrensellik.

DİN VE KİMLİK İNŞASI: POST/MODERN TOPLUMLARDA DİNİN TOPLUMSAL VE BİREYSEL ROLÜ

Prof. Dr. Mustafa TEKİN
İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
mtekin@istanbul.edu.tr

İçinde yaşadığımız dünya farklı kavramların kesişim noktasında varlık bulmaktadır. Modernlik, postmodernlik, küreselleşme, dijitalizm, posthumanizm vb. Aslında hepsi birbirleriyle ilintili olan bu kavramlar içinde bulunduğumuz durumun farklı boyutlarına göndermede bulunmaktadırlar. Bu bağlamda post/modernizm yaşadığımız çağa dair nitelikleri ve değişimleri öne çıkarırken, küreselleşme tüm dünya ölçeğinde bu değişimlerin yaşandığını ve insanların birbirleri ile daha ilgili hale geldiklerini belirtmektedir. Dijitalizm, teknoloji ve yeni toplumsal kültürün altını çizirken posthumanizm ise insana dair yeni stratejileri gündeme getirmektedir.

Özellikle 2000 yılı sonrasında bu değişimler oldukça hızlı biçimde kendisini göstermiştir. Bu değişimlerle birlikte sadece insanı kuşatan fiziki çevre ve teknoloji değil, bizzat insanın kendisinde ve sosyalitesinde de köklü dönüşümler meydana gelmiştir. İnsan, aile, eğitim, kimlik, devlet, tüketim, tabiat vb. kavramlar bugün sosyal bilimlerden bu bağlamda derin analizlerin konusu olmaya devam etmektedir. Hatta kimi görüşlerde insan doğasının da değiştiği dile getirilmektedir.

İnsanlık tarihi gözden geçirildiğinde konumuz açısından üç ayrı dönemi işaretlemek işlevsel olacaktır. Bunlar; geleneksel, modern ve postmodern dönem. Geleneksel dönem Tanrı'nın merkezde olduğu bir Tanrı, insan ve eşya görüşüne dayanmaktadır. Modern döneme geçişle birlikte Tanrı merkezi bir otorite olmaktan çıkmış ve insan Onun yerine ikame olmuştur. Geleneksel dönemden moderne geçiş bu açıdan paradigmatik bir nitelik taşımaktadır. Çünkü tanrı ile insan arasında bir otorite değişimine işaret etmektedir.

Geleneksel toplum yapısında insanlar arasındaki ilişki ve sosyaliteler Tanrısal atıflar taşımaktaydı. Bu bağlamda Tanrı'nın garantör olduğu bu evrende Tanrı-insan-eşya arasındaki ilişkiler bir istikrar içindedir. Aynı zamanda sosyal sınıflardan mesleklerle insan hayatının değiştiği her alan "aşkın"ı göndermeleri olan bir içerikle tebellür etmekteydi. İnsanlar arası birlikteliğin adresi ise cemaatsel bir yapılanmaydı. Cemaat, toplum içindeki insanların tüm boyutlarıyla aidiyet hissettikleri ve kimliklerinin bütüncül olarak belirlendiği yapının ismiydi. Bu açıdan cemaat (bu sadece dini cemaat değildir) aynı zamanda bir ilişki biçimini ifade eden geleneksel dönemin karakteristiğidir.

"Cemaat" yapısına bakıldığında iki niteliğin öne çıktığını söyleyebiliriz. Bunlardan ilki, cemaat üyelerinin bireyselliğe kapalı olup kolektif bir kimlik inşa etmesidir. Yani fert bütün boyutlarıyla cemaate aidiyet hissetmektedir. İkincisi, dinin cemaatin içeriğini belirlemede büyük etkisinin olmamasıdır. Burada ferdin cemaat ve toplum arasındaki ilişkisinde uyum da büyük oranda dinden kaynaklanmaktadır.

Modern dönem birçok uğrak noktalarından geçerek (Rönesans, Reform, Aydınlanma vb.) öncelikle kendi insan profili olan "birey"i yaratmıştır. Birey cemaatsel bağlamdan azade olmuş otonom bir varlık olarak tebellür etmektedir. Bu yeni durumda insan bir yandan kendi otonomluğu çerçevesinde kendisini inşa ederken, diğer yandan din birçok sosyalitede eski etkinliğini yitirmiştir. Esasen modern dönemde din bir kamusal alan faaliyeti olmaktan çıkarılarak özel alanla sınırlandırılmıştır. Dolayısıyla bu durum hem insanın ilişki biçimlerinde hem de kimlik içeriklerinde izlenebilir.

İçinde yaşadığımız post/modern çağ ise öncelikle modernitenin paradigmatik olarak bir devamıdır. Bu bağlamda modernliğin evrensel akıl, bilgi anlayışına itiraz ederek her şeyi görelileştirir. Böylece geleneksel ve modern dönemde olduğu gibi tek bir hakikat anlayışını reddetmektedir. Din de bir hakikat önerirken bütüncül bir yapı olduğu için postmodernizmle aralarında gerilim oluşmaktadır. Postmodernizm ise hakikatin parçalanması, "doğru"luk ve "yanlış"lık kriterinin ortadan kalkması, görellik, eklektiklik gibi nitelikleri çerçevesinde dinin evrenselleştirici önerilerine mesafeli durmaktadır.

Bu minvalde postmodernizm ferde bütüncül bir kimlik sunmaz. Postmodernizm eklektik bir anlayış olduğundan kimlikler de eklektik hale gelmektedir. İkincisi, modernizmde olduğu gibi postmodernizm dine negatif yaklaşmaz. Fakat postmodernizm dinin evrensel iddialarını bir kültüre dönüştürerek iddialarından geri çekilmesini ister. Aslında bu yönüyle dine müdahale etmektedir. Postmodernizm dinin bu çerçeve içinde insan ve toplum ilgisine itiraz etmez. Nihayet postmodern toplumlarda dinin toplumsal ve bireysel rolü de oldukça daraltılmış görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: İslam, Modernizm, Postmodernizm, Kimlik, Dinsellik.

DİN VE TOPLUMSAL HAREKETLER -DİNİN YENİ KUŞAK AKTÖRLERLE İLİŞKİSİ-

Doç. Dr. Hicret K. TOPRAK
Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Bu bildiride dinin postmodern dünyada yeniden bir anlam, kimlik ve meşruiyet kaynağı olarak nasıl ele alınabileceği meselesi, toplumsal hareketler ve yeni kuşak aktörler bağlamında ele alınmaktadır. Dinin çok katmanlı anlam dünyasının istikrarlı bir biçimde aşınmaya uğratıldığı modern ve postmodern süreçler dikkate alındığında, bugün dinin kurumsal yapılarında ve birtakım işlevlerinde gözlemlenen farklılaşmaları bir tür “gerileme” ya da “gözden düşme” olarak yorumlamak mümkündür. Ancak bu tür analizlerin sınırlayıcı ve olgusal gerçekliğin çok yönlü doğasını perdeleyen dikotomik karakteri de göz ardı edilmemelidir.

Dini hareketlerin modern çağın ortalarında beklenmedik bir biçimde yükselişe geçmesi 1980’li yıllarda sosyal bilimcileri yeni açıklamalar, hatta yeni teorik çerçeveler üretmeye sevk etmişti. Bugün tam da dinin geleceğine yönelik oldukça karamsar analizlerin ve sekülerleşme tezlerinin yükselişe geçtiği bir dönemde tüm dünyada giderek küresel bir nitelik kazanmaya başlayan yeni bir toplumsal aktivizm ve tüm operasyonel müdahalelere rağmen ona eşlik eden dini canlanma ve öze dönüş pratikleri de yükselmeye başlamıştır. Bütün bu gelişmelerin birlikte okunması, kapsayıcı ve çok yönlü analizlerle ancak mümkün olacaktır.

Öte yandan yeni kuşak aktörlerin günümüzde dine nasıl ve hangi motivasyonlarla başvurdukları konusu da oldukça önemlidir. Çoğunlukla geleneksel sosyal kurumlarla mesafeli bir ilişki içinde olan, dijital ağlar üzerinden kamusal görünürlük kazanan ve çoklukla kimliklerini performatif biçimde kuran yeni kuşak aktörler, klasik kategorilerin ötesine geçerek daha karmaşık, kişiselleşmiş ve çoğulcu kimlikler üretmektedir ve bu konu son yıllarda adeta sosyal bilimcilerin ilgi odağı haline gelmiştir. Ne var ki bu kimliklerin analizinde kullanılan teorik çerçeveler de çoğunlukla dinin toplumsal gerçekliğini homojen bir olgu olarak ele almakta ve dikotomik çerçevelere öncelik vermektedir. Bu tür çalışmalar sekülerleşme analizlerine bir laboratuvar sağlasa da, dini yalnızca fonksiyonlarına indirgeyerek ilerleyen ya da gerileyen bir olgu olarak ele almak yanıltıcı ve tek yönlü çıkarımlara yol açacaktır.

Bu bildiride toplumsal hareketlerin bir anlam, kimlik ve meşruiyet kaynağı olarak dine nasıl başvurdukları, yeni kuşak aktörlerin dini canlanma ve öze dönüş pratikleri açısından değerlendirilmektedir. Din, bu bağlamda kolektif işlevlerinin yanı sıra kişisel anlam üretiminin ve kimlik inşasının kaynağı olarak yeni göstergelerle buluşmakta ve özgün terkipler oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Din, Postmodernizm, Kimlik, Toplumsal Hareketler, Sekülerleşme.

DİJİTAL DİN: SOSYAL MEDYA VE DİJİTAL KÜLTÜRÜN DİNİ ALGI VE UYGULAMALARA ETKİSİ

Prof. Dr. İhsan ÇAPCIOĞLU

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

ih sancapcioglu@yahoo.com

Bu çalışma, dijitalleşmenin ve özellikle sosyal medyanın dinî inanç, pratik ve topluluklar üzerindeki çok boyutlu etkilerini sosyolojik bir çerçevede incelemektedir. “Dijital din” kavramı, yalnızca geleneksel ibadetlerin çevrimiçi ortamlara taşınmasını değil, aynı zamanda dinî deneyimlerin yeniden tanımlandığı, otorite ilişkilerinin farklılaştığı ve aidiyet biçimlerinin dönüştüğü yeni bir olguyu ifade etmektedir. Çalışmada öncelikle dijital dinin sunduğu imkânlar ve beraberinde getirdiği riskler ele alınmaktadır. Dijital teknolojiler, kutsal metinlere ve dinî bilgiye erişimi küresel ölçekte demokratikleştirmiş, farklı dinî yorumların karşılaştırılmasına olanak sağlamış ve inananlara bireysel ibadet pratiklerini sürdürme kolaylığı sunmuştur. Bununla birlikte, doğrulanmamış içeriklerin hızla yayılması, manevi pratiklerin metalaşması ve sosyal medya algoritmalarının yarattığı yankı odaları, dinî otoritenin zayıflamasına ve sahihlik tartışmalarına yol açmıştır. Bu durum, dijital dinin hem özgürleştirici hem de sorunlu boyutlarını ortaya koymaktadır. Çalışmanın bir diğer boyutu, sosyal medyanın dinî pratiklerin dönüşümündeki rolüdür. Pandemi döneminde hız kazanan dijitalleşme süreci, vaazlardan dua gruplarına kadar pek çok ritüelin sanal ortama taşınmasına zemin hazırlamıştır. Çevrimiçi ibadetler, yapay zekâ destekli vaazlar ve sanal cemaatler, ibadetin mekânsal ve bedensel boyutlarını dönüştürmüştür; coğrafi sınırları aşan yeni toplulukların ortaya çıkmasına imkân sağlamıştır. Japonya’daki Mindar adlı robot keşiş örneği ya da sanal hac uygulamaları, teknoloji ile dinin kesişimindeki yenilikçi boyutları göstermektedir. İslam dünyasında ise çevrimiçi fetvalar, dinî danışmanlığın kapsamını genişletmiş; kadınlar ve diaspora toplulukları için yeni katılım imkânları doğmuştur. Ancak bu genişlemenin, otoriteyi geleneksel bağlamdan koparma ve bağlamsal yorumlama eksiklikleri gibi sorunlar barındırdığı da vurgulanmaktadır. Dijital mekânların yeni dinî toplulukların oluşumuna katkısı da çalışma kapsamında ele alınmıştır. Sanal hac deneyimleri, çevrimiçi dua grupları ve sosyal medya dayanışma kampanyaları, dijital ortamların küresel aidiyet duygusunu beslediğini göstermektedir. Özellikle Gazze’de yaşanan insanlık krizi sırasında #PrayForGaza ve #FreePalestine gibi etiketlerle yürütülen dijital kampanyalar, küresel ölçekte bir “dijital ümmet” bilincinin somutlaşmasına katkı sağlamıştır. Bu tür dijital pratikler, dinî kimliklerin sınır aşan boyutlarını güçlendirirken, dinî-manevi sembollerin de küresel dolaşımını artırmıştır. Sosyal medyanın dinî otorite üzerindeki etkileri ayrıca incelenmiştir. Çalışma, sosyal medyanın otoriteyi yataylaştırarak yeni dijital liderlerin ortaya çıkmasına zemin hazırladığını göstermektedir. Geleneksel otorite figürleri çevrimiçi varlıklarını güçlendirerek etkilerini artırabilirken, aynı zamanda paylaşılan dinî içeriklere duyulan güvenin düşük olduğu da saptanmıştır. Bu bulgular, sosyal medyanın dinî otoriteyi hem zayıflatıcı hem de yeniden yapılandırıcı bir mecra olduğunu ortaya koymaktadır. Son olarak, dijital din olgusu sekülerleşme, bireyselleşme ve çoğulculuk bağlamında tartışılmıştır. Araştırmalar, internet kullanımının bireyleri daha bağımsız ve eklektik dinî kimlikler inşa etmeye yönelttiğini, özellikle genç nesillerin geleneksel miraslarını farklı inançlarla harmanlayarak daha çoğulcu bir din anlayışına yönelediklerini göstermektedir. Bu bağlamda dijitalleşme, sekülerleşmeyi hızlandırmaktan ziyade, dinin yeni biçimlerde yaşamaya devam etmesine imkân sağlayarak post-seküler bir toplumsal yapının oluşumuna katkıda bulunmaktadır. Sonuç olarak bu çalışma, dijital kültürün dinî pratikleri, otorite ilişkilerini ve topluluk yapılarını kökten dönüştürdüğünü ortaya koymaktadır. Dijital din, modern toplumlarda dinin kamusal ve bireysel boyutlarını yeniden tanımlayan merkezi bir araştırma sahası olarak değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Toplum, Dijital Din, Sosyal Medya, Dinî Otorite, Dijital Ümmet.

POSTMODERN BİREY VE DİNİ TECRÜBE: YENİ KİMLİK BİÇİMLERİNİN İNŞASI

Doç. Dr. Hakan HEMŞİNLİ

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, hakanhemsinli@hotmail.com

Modern dönemin bir devamı olmakla birlikte aynı zamanda ona yönelik radikal bir eleştiri formu olarak da görülebilecek post-modern dönem, modernizmin temelini oluşturan “akıl”, “bilimin üstünlüğü”, “ulus-devlet”, “tek hakikat”, “ilerleme”, “kesinlik”, “nesnellik” ve “evrensellik” gibi büyük anlatıların yerine, “çoğulculuk”, “kimlik politikaları”, “öznellik”, “görecelik”, “çok seslilik” ve “yerel anlatılara vurgu” gibi unsurların öne çıktığı bir entelektüel atmosfer üretmiştir. Bu bağlamda postmodernizm, modernitenin hakikati tekil, evrensel ve değişmez bir referansla temellendirme çabasını sorgulamış, bunun yerine parçalı, çoğul ve bağlama bağımlı hakikat tasavvurlarını görünür kılmıştır. Hakikatin kesinliğini askıya alan bu yaklaşım, epistemolojik zeminde görece hakikatlerin çoğalmasına yol açmış; bunun en belirgin yansımalarından biri ise dinlerin kendi içsel yapılarında ve toplumsal hayattaki görünümünde meydana gelen dönüşümler olmuştur. Mutlak Hakikat iddiası üzerine inşa edilmiş dinlerin, post-modern çoğulculuk karşısında yeniden yorumlanması ya da dönüşmesi kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu dönüşüm yalnızca inanç doktrinleriyle sınırlı kalmamış; dini tecrübenin mahiyetinden ibadet biçimlerine, gündelik yaşam pratiklerinden giyim-kuşam tarzlarına, kimlik inşasından dini çeşitlilik ve tolerans anlayışına kadar geniş bir yelpazede etkisini göstermiştir. Özellikle dini tecrübenin bu yeni bağlamda aldığı biçimler, “melez” veya “senkretik” yapılarla kendisini açığa çıkarmaktadır. Modern öncesi ve modern dönemde dini tecrübeler çoğunlukla geleneksel dinlerin sınırları içerisinde tezahür ederken, post-modern dönemde farklı dini geleneklerden unsurların eklenmesiyle ortaya çıkan yeni bir deneyim biçimi dikkat çekmektedir. Bu noktada birey, bir yandan kendi dini geleneğinin ilkelerine başvururken, öte yandan daha önce “öteki” olarak nitelendirilen geleneklerin kavram, ritüel ve mekânlarından da faydalanabilmektedir. Örneğin meditasyona yönelik bir Hristiyan ya da yoga pratiğiyle gündelik yaşamına dâhil eden bir Müslüman figürü, post-modern dönemin senkretik dini tecrübelerinin tipik örnekleri arasında sayılabilir. Bu tür dönüşümler yalnızca pratik düzeyde kalmayıp, kimlik olgusunu da derinden etkilemiştir. Geleneksel kimlik biçimlerinin parçalanması veya esnemesiyle birlikte yeni, hibrit ve çoğul kimlik biçimleri ortaya çıkmaktadır. Birey, modernleşme, küreselleşme, liberalleşme, sekülerleşme ve post-modernleşme gibi makro sosyo-kültürel dinamiklerin yanı sıra, bireysel travmalar, kişisel deneyimler veya mucizevi addedilen yaşantılar gibi mikro etkenler sebebiyle de kimliğini yeniden inşa etme sürecine girmektedir. Bu süreç, kimi zaman kimlik bunalımlarına yol açarken, kimi zaman da çok katmanlı, çoğul ve esnek kimlik formlarının doğmasına zemin hazırlamaktadır. Dolayısıyla post-modern dönemde kimlik, sabit ve özel bir yapı olmaktan ziyade, sürekli yeniden kurulan, eklenilen ve müzakere edilen bir süreç olarak anlaşılmaktadır. Bu olgular her ne kadar tüm toplumları kapsayıcı bir norm hâline gelmese de, geniş ölçekli farklılaşmalara işaret etmektedir. Özellikle internetin yaygınlaşması ve sosyal medya platformlarının küresel etkileşim alanlarını genişletmesi, hibrit kimliklerin çoğalmasını hızlandırmıştır. Artık bireyler, yalnızca yerel veya ulusal aidiyetlerle değil, aynı zamanda küresel kültürel ağlar aracılığıyla şekillenen çoklu aidiyetlerle de tanımlanmaktadır. Bu çerçevede sunumun temel amacı, postmodernizmin dini tecrübeyi hangi açılardan dönüştürdüğünü, bu dönüşümün yeni kimlik biçimlerinin inşasında nasıl bir rol oynadığını incelemektir. Bu amaç doğrultusunda önce postmodernizmin teorik çerçevesi çizilecek, ardından dini tecrübenin yeni biçimleri ve spiritle hareketlerin ortaya çıkış nedenleri ele alınacaktır. Son aşamada ise yeni kimlik biçimlerinin oluşum süreci irdelenecektir. Çalışma, din psikolojisi, din sosyolojisi ve din felsefesi disiplinlerinin kavşak noktasında yer almakla birlikte, tartışma mümkün mertebe felsefi bağlam içerisinde yürütülmeye çalışılacaktır. Ancak, diğer disiplinlerin verileri bizi o disiplinin alanı içerisinde değerlendirme yapmaya da zaman zaman sevk edebilecektir. Bu nedenle, teorik çerçeveye ağırlık verilirken, alandaki ampirik araştırmalardan elde edilen veriler de analizi destekleyici biçimde kullanılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Postmodernizm, Dini Tecrübe, Kimlik, Değişim, Spiritle Tecrübe.

MODERN İNSANDAN POSTMODERN İNSANA: POSTHÜMANİZM VE TRANSHÜMANİZM

Prof. Dr. Muhammet ÖZDEMİR
Düzce Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi
muhammetozdemir2012@gmail.com.

Bu bildirinin amacı, 21. yüzyıl felsefeleri çerçevesinde gündeme gelen hümanizm, posthümanizm, modernizm, postmodernizm, antroposon ve transhümanizm kavramlarını tanımlamak ve söz konusu kavramları toplumsal deneyimler bağlamında geriye ve ileriye doğru ‘yaşayan insan’ bakımından anlamlandırmaktır. Böyle bir çalışmanın gerekçesi 2016 yılının Kasım ayında Oxford Sözlüğü’nün gündeme getirdiği post-truth (yeni-gerçeklik) kavramı ve literatürünün yanı sıra Covid-19 Pandemisiyle gündeme gelen dijital yaşam ve teknoloji temelli ikinci ticaret soğuk savaşı literatürü gelişmelerinde bulunabilir. Post-truth, dünyada modern tarihin akışının üçüncü kez değiştiğini, yeni bir gerçekliğin söz konusu olduğunu; kapitalizm ve aydınlanma temelli modernlikten İkinci Dünya Savaşı sonrasında İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi yoluyla bireyselleşme temelli çok-özneli modernliğe geçmiş ve nihayet 1989-2016 yılları arasında tek kutuplu süper güç deneyimini yaşamış dünyanın artık teknoloji ve yapay zekâ temelli dijital modernliğe evrildiğini saptamak istemiştir. Koronavirüs Pandemisi’ni takip eden sağlık ve teknoloji bütünleşmesi dijital temelli modernliğe geçiş bir tür dışavurumu gibi yaşanmış ve bu arada 1947-1989 yılları arasında yaşanan Birinci Soğuk Savaş’ın ikinci versiyonunun ABD ve Çin eksenli olacak şekilde başladığını vesayet savaşları örneklerinde kavrayan bir teknoloji temelli soğuk savaş literatürü teşekkül etmiştir. Bu gelişmeler dünyanın, yaşamın ve insanlığın yeni bir aşamaya girdiğini ve yeniden dönüşüyor olduğunu; dolayısıyla felsefenin yeni varlığı kavraması gerektiğini göstermektedir. Posthümanizm ve transhümanizm literatürleri tam da Pandemi esnasında popülerleşmiş ve geleceğe ilişkin felsefi değerlendirmelerin merkezine konulmuşlardır.

Hümanizmden posthümanizme, modernlikten postmodernliğe ve antroposondan transhümanizme değin teknoloji felsefesi kavramlarının tanımlanmasında Charles Sanders Peirce’ün yeni-nominalizmi ve deneyimciliğinin yanı sıra William James’in pragmatik doğrulama yöntemine başvurulmakta, ayrıca 20. yüzyılın ikinci yarısı ve 21. yüzyılın ilk çeyreği boyunca her türlü insan kültürünün esas belirleyeni konumundaki popüler Amerikan yaşamı ve değerleri yeni insanın anlaşılabilirliği bakımından somut bir veri niteliğinde işe koşulmaktadır. ABD, onun kalkınma tarihi, Amerikan rüyası, bireyselleşme, küreselleşme ve neoliberalizm olmaksızın 20. yüzyıl felsefelerini ve 21. yüzyıl sosyal bilimlerini doğru teşhis edebilmek neredeyse mümkün değildir. Bu nedenle Avrupa-merkezci bir tarih yazımı ve kronoloji yerine Amerikan-merkezci bir tarih yazımı ve kronolojiye başvurularak mevcut dünya resmedilmeye çabalanmaktadır. Burada Posthümanizm ve transhümanizm literatürleri de Amerikan rüyasının Kıta Avrupası felsefesi özelindeki ve Anglosakson felsefe özelindeki tezahürleri niteliğinde işlenmektedir. Bildiri Kıta Avrupası felsefesi ve analitik felsefenin ABD’nin ulusal felsefesi olan pragmatizmden etkilendiklerini ve postmodernizm ve posthümanizmin bireyselleşme kültürü ve çok-özneli modernlik pratiklerini kuramsallaştırdıklarını ortaya koymaktadır. Transhümanizm neoliberalizmin “kazan-kazan” ekonomisini devam ettirirken ve buna Kıta Avrupası’nın entelektüel tarihinden hümanizm, aydınlanma ve doğal seleksiyon kavramlarını eklemlerken posthümanizm neoliberalizmin “fedakârlık” ekonomisini devam ettirmekte ve geçmişte Kıta Avrupası’nın ürettiği hümanizm, aydınlanma ve doğal seleksiyon kavramlarını reddetmektedir. Küreselleşme ile postmodernizm arasındaki felsefi ve entelektüel rekabet ABD ile Fransa arasındaki bir rekabetin devamı olarak transhümanizm ile posthümanizm arasındaki söylem rekabetini mümkün kılmaktadır. ABD aynı zamanda dünyadaki bütün görüşleri kendi içinde temsil eden bir kapsayıcılığa sahiptir ve bu temsili ticari bir işlevi bulunmaktadır. Söz konusu ticaret demokratikleşme ve sekülerleşmenin şartları ve unsurları arasında kabul edilebilmektedir. Kavramların bu şekildeki somut kişisel ve toplumsal deneyim karşılıkları ve uluslararası ilişkiler ile birlikte değerlendirilmesi James pragmatizminin pratik bir yansımasıdır. Postmodernizm aydınlanma yerine bireyselleşmeyi onaylarken posthümanizm insan-merkezciliğin ürettiği tüccarlık ve sınıfsal dayanışma yerine çoğul canlılık bilincini onaylamaktadır. Antroposon endüstri devriminden bu yana yaşanan değişimdeki insan dışında bir insanın var olamayacağına düşündürmek isterken transhümanizm ebedi bir sağlık, gençlik, bedensel engelsizlik, güzellik ve ölümsüzlüğün mümkün olabileceğini düşünmektedir.

Anahtar Kelimeler: İnsanlık, Modernizm, Postmodernizm, Posthümanizm, Transhümanizm.

HADİSLERDE ÜMMET KİMLİĞİ: POSTMODERN KÜRESEL KÜLTÜRDE AİDİYETİN YENİDEN İNŞASI

Dr. Öğr. Üyesi Mesut ÇAKIR

Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi
mcakir@fsm.edu.tr

Postmodernizm, 20. yüzyıl ortalarından itibaren modernitenin akılcılık ve ilerleme iddialarına yöneltilmiş köklü bir eleştiri hareketi olarak şekillenmiştir. Aydınlanma düşüncesinin evrensel, tek ve nesnel hakikat iddiasını sorgulayan postmodern düşünce, büyük anlatılara karşı inançsızlık tavrıyla öne çıkar. Bu yaklaşım, bilimsel, dinî ve ideolojik açıklamaları mutlak hakikatler olarak değil, tarihsel ve kültürel bağlamların ürünleri olarak görür. Dolayısıyla postmodern zeminde kimlik ve aidiyet, sabit ve verili olmaktan çıkıp bireysel tercihlere bağlı, kırılabilir ve geçici kurgular haline gelmiştir. Küreselleşme ve iletişim teknolojilerinin etkisiyle birey, birden fazla kimliği aynı anda benimseyebilmekte, ancak bu çoklu kimlikler kalıcı bir aidiyet ve anlam zemini kuramamaktadır. Sonuçta modern birey, kalabalıklar içinde yalnızlaşmış, sürekli bir yönsüzlük, güvensizlik ve varoluşsal boşluk hissiyle karşı karşıya kalmıştır.

Bu çalışma, küresel postmodern kültürün ürettiği buhranlara karşı Hz. Peygamber'in hadislerinde temellendirilen ümmet bilincinin nasıl bütüncül bir alternatif sunduğunu ortaya koymayı hedeflemektedir. Postmodernizmin birey ve toplum hayatında ortaya çıkardığı başlıca sorunlar beş ana başlık altında incelenmiştir: (1) Kimlik krizleri ve parçalanmış benlik algısı, (2) Bireysel yalnızlık ve izolasyon, (3) Toplumsal bağların zayıflaması ve güvensizlik kültürü, (4) Aşırı bireycilik ve müşterek sorumluluk bilincinin kaybı, (5) Tüketim, hız ve haz odaklılığın ürettiği varoluşsal boşluk. İlk olarak, postmodern kimlik inşasının sabit referanslarını kaybetmesi, bireyde parçalı ve istikrarsız bir benlik algısına yol açmaktadır. Hz. Peygamber'in "Cemaate sarılın; çünkü şeytan yalnız olanla beraberdir" hadisinde vurgulanan birlik çağrısı, parçalanmış benliklere karşı bütünlük sağlayan bir model olarak öne çıkar. İkinci olarak, bireysel yalnızlık ve aidiyetsizlik hissine karşı, Resûlullah'ın cemaatle namazın fazileti, komşuluk ilişkilerinin önemi ve sıla-i rahime dair öğretileri, bireyi köklü sosyal bağlarla destekleyen bir topluluk bilinci sunmaktadır. Üçüncü olarak, toplumsal bağların zayıflaması ve güvensizlik kültürüne karşı, "Müslüman, Müslümanın kardeşidir; ona zulmetmez, onu düşmana teslim etmez" hadisi, kardeşlik hukukunu merkeze alarak güveni ve karşılıklı desteği yeniden tesis etmektedir. Dördüncü olarak, aşırı bireyciliğin kolektif sorumluluğu aşındırmasına karşı, "Müminler birbirlerini sevmekte, birbirlerine acımakta ve birbirlerini korumakta bir vücuda benzerler" hadisi, ortak iyilik ve sorumluluk bilincini yeniden inşa eden güçlü bir teşbih ortaya koymaktadır. Son olarak, tüketim kültürünün ürettiği doyumsuzluk ve boşluk hissine karşı Hz. Peygamber, "Âdemoğlunun içini ancak toprak doldurur" hadisiyle insandaki bitmeyen arzunun sınırsız tüketimle tatmin edilemeyeceğini belirtmiş, "Dünyada bir garip veya yolcu gibi ol" öğüdüyle de bireyi kanaat, tevbe ve geçicilik bilinci üzerinden kalıcı bir anlam ufkuna yönlendirmiştir.

Sonuç olarak, bu çalışma postmodernizmin kimlik, yalnızlık, güvensizlik, bireycilik ve tüketim odaklı krizlerine karşı hadislerdeki ümmet bilincinin sahibi bir çözüm sunduğunu göstermeyi amaçlamaktadır. Birlik, kardeşlik, merhamet, kanaat ve müşterek sorumluluk ilkeleri, parçalanmış benlikleri bütünleştiren, yalnız bireyi bağlara kavuşturan, güvensizlik kültürünü aşan ve tüketim boşluğunu anlam ile dolduran bir yol haritası ortaya koymaktadır. Böylece ümmet bilinci, sadece dinî bir ideal değil, aynı zamanda postmodern çağın açmazlarına karşı alternatif bir kimlik ve dayanışma modeli olarak da öne çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İslam, Hadis, Postmodernizm, Ümmet Kimliği, Bireysel Yalnızlık, Aidiyet.

POSTMODERNİZM VE İSLAMİ DEĞERLER ARASINDA AİLENİN VARLIK MÜCADELESİ

Dr. Zehra Betül DİNDAROĞLU YAMAN

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
zehrabetul.dindaroglu@erdogan.edu.tr

Dünyanın gidişatını şekillendiren çeşitli kavramlar üzerinden sistemi okumaya çalışıyoruz. Bu kavramlardan bazıları ıslahat, tecdit, modernizm, postmodernizm, sekülerleşme, küreselleşme şeklindedir. Bu kavramların aile kurumuyla ilişkisi ve burayı aşarak İslami değerlerin eşliğinde ailenin var olma çabası bu tebliğin konusunu oluşturacaktır.

Aile ile ilgili yaşanan kırılmalar ve krizler esasında bir zihinsel dönüşüm krizidir. Günümüzde aile kurumu, tarihin hiçbir döneminde yaşamadığı kadar köklü bir dönüşümün eşliğinde bulunmaktadır. Postmodern düşüncenin yaygınlaşması ile birlikte, geleneksel aile yapısı ciddi sorgulamalara maruz kalmakta ve İslami değerlerle postmodern anlayış arasında önemli bir gerilim alanı oluşmaktadır. Bu iki paradigma arasında aile nasıl bir varlık göstermektedir?

Postmodernizmin ne olduğu ile ilgili çeşitli görüşler ileri sürülebilir. Lyotard'ın ifadesiyle postmodernizm "büyük anlatıların çöküşü/sonu" olarak tanımlanır. Postmodernist aile anlayışında bir bakıma geleneksel yapıların yapısökümü/-dekonstrüksiyonu ele alınır ve bu bağlamda aile kurumu da sorgulanması gereken geleneksel yapılardan biri haline dönüşür. Örneğin postmodernist düşünce, aile yapısının evrenselliğini reddeder, cinsiyet rollerini yapısökümü uğrattır ve geleneksel anne-baba rollerini toplumsal bir kurgu olarak değerlendirir, bireysel özgürlüğü öncedelediği için aileyi bireysel gelişimin önünde engel olarak algılar. Tek ebeveynli aile yapısı, çocuksuz çiftler, aile kurmadan yaşama gibi çoğulcu (aile) modellerin(in) varlığını kabul edip destekler. Bu yapılarla birlikte aile tanımını da sorgular.

Bu duruma mukabil İslami öğreti aileyi toplumun temel taşı olarak kabul eder (Rum 21) ve onu sosyal bir kurum, bir sözleşme olarak algılamamın ötesinde ilahi bir düzen olarak hayatın merkezine yerleştirir. Bu anlamda helal birlikteliğin tek yolu olarak nikah kurumunun varlığının tartışmasız kabulü, kavramlık-itaat-nüfus kavramları eşliğinde eşler arasındaki hak ve vazifeler dengesi, akrabalık bağlarına yapılan vurgu ile ailenin çekirdek-geniş yapısının birlikte anlaşılması gerektiği, mahremiyetin önemi, bireyselliğin sınırlı şekilde kabulü gibi pek çok nokta İslami aile yapısının özelliklerindendir.

Bu iki paradigmanın karşılaşmasında ortaya çıkan çatışma alanları ve gerilim noktaları arasında dikkat çekilmesi gereken konulardan biri evlilik ve boşanmaya yaklaşımda bireysellik meselesidir. Burada bireyin kendini özgürce inşa etme hakkı ile bireyin toplum içindeki konumu ve sorumluluğu karşı karşıya gelir. Örneğin evlilik kararının alınmasında bireysel tercihlerin yanı sıra veli izni/rızası, küfüv olma/denklik gibi detaylar ne kadar belirleyici olmalıdır? Boşanma kararında benzer şekilde hakemlik müessesesi taraflar dışında üçüncü bir göz olarak söz söyleme hakkı mümkün müdür, bu anlamda bir söz söyleme durumu, bireyselliği görmezden gelmek midir?

Bir diğer ele alınması gereken konu cinsiyet rolleri meselesidir. Cinsiyet rollerinin toplumsal bir kurgunun eseri olduğu fikrine karşı kadın ve erkeğin birbirinden farklı fitratlara sahip fakat ikisinin de sorumluluklarının olduğu bir sistem düşüncesinde, çalışan annelerin durumu ailenin varlık mücadelesinin bariz şekilde ortaya çıktığı alanlardan biridir. Bu minvalde hidane, velayet kavramlarının önemi dikkat çeker.

Sosyal medya ve aile ilişkilerine etkisi de dikkat çekilmesi gereken bir diğer konudur. Çeşitli platformlarda karşılaştığımız influencer kültürünün de aileyi baltalayan bir durum olduğunu söylemek gerekir. Özellikle genç nesilde bu kültürün etkisiyle mahremiyet algısının yok olduğu görülmektedir...

Postmodernizm, aileyi bireysel tercihler zemininde parçalı ve çoğulcu modellerle yeniden tanımlarken, İslam aileyi ilahi düzenin temel unsuru olarak görür. Bu iki paradigma arasındaki gerilim, evlilik ve boşanma süreçlerinden cinsiyet rollerine, mahremiyet algısından sosyal medya kültürüne kadar farklı alanlarda aile kurumunu zorlamaktadır. Temel İslami ilkeler ise bireyselliği tümünden reddetmeden onu toplumsal sorumluluk ve ahlaki ilkelerle dengeleyen bir model sunar. Bu bağlamda ailenin varlığını korumak için bilinçli eğitim, danışmanlık mekanizmaları, sosyal destek politikaları ve dijital kültüre karşı farkındalık geliştirmek önem arz etmektedir. Ailenin korunması yalnızca toplumsal düzenin değil, inanç ve ahlaki sürekliliğin de teminatıdır.

Anahtar Kelimeler: İslam, İslami Değerler, Postmodernizm, Aile, Bireysel Özgürlük

POST-SEKÜLER ÇAĞDA DİN: ÇAĞDAŞ TOPLUMLARDAKİ İNSAN, DEĞER VE DİNİ ALANDAKİ DÖNÜŞÜMLER ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Doç. Dr. Abdulhan ÜNLÜSOY

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

abdulhan.unlusoy@ogu.edu.tr

Post-metafizik ya da post-seküler kavramları, modernite sonrası dönemin dini, kültürel ve toplumsal dinamiklerini anlamak açısından merkezi öneme sahiptir. Her iki kavram kimi zaman birbirini yerine kullanılsa da post-metafizik kavramı daha çok felsefi ve teorik boyutlara işaret ederken post-seküler kavramı özellikle sekülerizm sonrası toplumsal dönüşümlerle ilgilidir. Bu bağlamda her iki yaklaşım da modernite ve postmodernite koşullarında dinin, insanın ve değerler dünyasının aldığı yeni biçimleri tartışmaya açan kavramlar olarak alınırlar.

Dini alan, insanlık tarihi boyunca insani var oluşun vazgeçilmez bir boyutu olmuştur. Teoloji, metafizik ve Tanrı kavramları farklı dönemlerde farklı içeriklerle ele alınsa da dinin toplumsal, kültürel ve bireysel yaşantıya yön verme işlevi asla değişmemiştir. Bununla birlikte yaşanan çağın epistemik, psikolojik ve toplumsal eğilimleri dini algıyı doğrudan şekillendirmektedir. Dolayısıyla din, her çağın kültürel bilinç durumlarıyla sıkı bir ilişki içindedir. Çağdaş dönemdeyse dinin, yalnızca teorik değil aynı zamanda pratik yönleri üzerinden değerlendirilmesi gerektiği yaygınlaşan bir durumdur.

Modern dönemde dinin kamusal alandaki yeri önemli tartışmalara konu olmuştur. Sekülerleşme süreciyle birlikte dini alanın değersizleştirildiği, kutsalın aşındırılarak toplumsal saygınlığını giderek kaybettiği görülmektedir. Özellikle hızlı toplumsal değişimler, bireyselleşme, rasyonaliteye dayalı düşünce biçimleri ve yaşama yönelik artan belirsizlik ve güvensizlik ortamı, geleneksel dinlerin otoritesini giderek zayıflatmıştır. Bu süreçte, dini pratiklerden ziyade teorik tartışmalara ağırlık verilmiş sonuç olarak da bireylerin dini yaşam pratiklerinde dönüşümler meydana gelmiştir.

Çağdaş din algısı, bireyselliği ve çoğulculuğu merkezi alan bir yapıya sahiptir. Toplamlar artık homo-jen değil heterojen ve ademi merkezietçidir. Bu da yeni dini hareketlerin bireysel tercihlerle şekillenmesi-ne yol açmaktadır. Günümüzde kurumsal dini yapılardan uzak, pragmatik, kişisel deneyimlere dayalı bir din anlayışı ön plana çıkmaktadır. Din bu dönemde, bir yandan bireyin psikolojik ve manevi ihtiyaçlarını karşılayan bir fenomen haline gelirken diğer yandan ticarileşerek bireysel fayda merkezli bir olguya dönüşmüş-tür. Bu durum dinin kolektif kimlik inşa edici işlevini zayıflatmaktadır.

Post-metafizik çağda dinin bütenselliği ve mutlak hakikat iddiaları aşınmıştır. Postmodern düşüncenin etkisiyle büyük anlatılara ve mutlak hakikatlere duyulan güven azalmış dinler; atomize edilerek bireysel tercihlere indirgenmiştir. Bu bağlamda Tanrı kavramı da aşkın ve mutlak bir varlık olmaktan ziyade içkinlik ve yaşamla ilişkisi bağlamında düşünülmüştür. Böylece din, bireysel özgürlüğün ve görecelliğin merkezinde yeniden tanımlanmıştır.

Modernite eleştirileri, post-metafizik çağda dini algının dönüşümünü anlamak açısından önemlidir. Modernizmin totaliter ve tektipçi yapısı bireysel ve toplumsal çeşitliliği baskı altına almış, buna tepki olarak postmodern ve post-metafizik düşünce özgürlük, farklılık ve çoğulculuğu ön plana çıkarmıştır. Bunun sonucu olarak kurumsal dinlerin otoritesi azalmış, dinin bireysel düzlemde öznel ve esnek bir fenomen haline gelmesi hızlanmıştır. Bu süreçte kutsalla profan arasındaki hiyerarşik ayrımlar da çözülmüş dinin demokratikleşmesi ve ticarileşmesi yaygınlık kazanmıştır.

Sonuç olarak post-metafizik ve post-seküler çağda din; kolektif, kurumsal ve mutlak hakikat iddialarından uzaklaşarak bireysel, pragmatik ve çoğulcu bir yapıya bürünmüştür. Dinin bu yeni görünümü hem insanın değer dünyasıyla hem de toplumsal düzenle doğrudan ilişkilidir. Bu dönüşüm, dinin bir yanda bireyin yaşamına anlam katan bir fenomen olarak kalmaya devam ettiğini diğer yandan toplumsal bütünlüğü sağlayıcı rolünü giderek kaybettiğini göstermektedir. Yani günümüzde dini inanca bir yandan yer açılırken diğer yandan otantik dinlerin varlık alanı sınırlandırılmış hatta yok edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Din, İnsan, Değer, Post-metafizik, Post-seküler.

GÖRECELİ AHLÂK ANLAYIŞI KARŞISINDA İSLAM AHLÂKININ KONUMU

Doç. Dr. Ömer CERAN

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
omercceran@nevsehir.edu.tr

Görecelik bir mantık kavramı olarak kategorilerde bir kavramın ancak diğeriyle anlam kazandığı durumu ifade etmek için kullanılmaktadır. En genel anlamıyla hükmün değerinin şartlar tarafından belirlenmesi anlamına gelmektedir. Kadim Yunan düşüncesinde sofistlerle başlayan süreçte günümüze kadar pek çok görecelik yorumu ve türü ortaya atılmıştır. Bunlardan kültürel ve ahlaki göreceliğin birleştirildiği bir yorum çalışmamız açısından bir zemin oluşturacaktır. Böyle bir yorumun da bütün ahlaki hükümleri kapsaması gerektiğinin doğru olmadığını ifade etmeliyiz. Zira bu bizi insan olmak ortak paydasından uzaklaştıracaktır. İslam ahlakı İslam düşünce geleneğinde farklı disiplinler tarafından üretilen ahlak düşüncesini ifade etmektedir. Her ne kadar bu disiplinler farklı olsa da vahiy ve sünnet bu ahlak düşüncelerinde önemli bir rol oynamaktadır. Bizim bu çalışmada ele alacağımız disiplinler felsefe, kelam ve tasavvufur. İslam felsefesi İslam coğrafyasında üretilen bütün felsefi düşünceleri kapsamaktadır. Bu minvalde ahlak felsefesinde ahlakın temel kavramları olan iyi kötü ya da doğru yanlış gibi değerlendirmelerin gerek farklı toplumlarda gerekse bir toplumda farklı kesim ya da kişilerce değişebileceği kabul edilmiştir. Bu, avam-havas ya da kral-teba gibi ayrıma tabi tutulan farklı kesimlerin bazı aynı davranışlarda aynı ahlaki değer yargıları ile değerlendirilmediği tespiti ile temellendirilmektedir. Nitekim İslam ahlak felsefesinde ahlakın kaynaklarından biri olarak örf ve akıl da ileri sürülmüştür. Farklı değerlendirmeler kelamda şeriatlar ayrımında ve aynı şeriat içinde değişmeye müsait yargılarda kendini göstermektedir. Ahlaki anlamda da iyi ile kötünün Allah'ın kelamı ve iradesi ile tespit edildiği ve onun emrinin iyi, yasağının kötü olduğu düşüncesi zemininde şeriatların ya da şeriatlarda bazı hükümlerin değişebiliyor olması bize ahlaki görecelik anlamında bir değerlendirme yapma imkânı sunmaktadır. Keza tasavvufta da nefis mertebelerinde yapılması öngörülen bazı davranışların diğer bazı mertebelerde öncekinden farklı ahlaki hükümlerle değerlendirildiği görülmektedir. Ayrıca zahir bâtin ayrımı ve bazı ahlaki yargıların da bu ayrım çerçevesinde ele alınması görecelik yorumuna kapı aralamaktadır. Bu bir davranışın zahiren kötü olarak görülse bile bâtında iyi olabileceği yönünde bir yorumla desteklenmektedir. Yine burada da şeyh ile mürid arasında yapılan bir ayrım birtakım davranışlarda olduğu gibi ahlak yargılarında da kendini göstermektedir. Öyle ki aynı davranış şeyh için bir ahlaksızlık olarak görülmeyle müridin bu davranışı yapması ahlaken mahsurlu görülebilmektedir. Biz bütün bunların ahlaki anlamda görecelik teorisi ile değerlendirilebileceğini düşünmekteyiz. Yine bize göre bazı sorunların sadece bu tür bir bakış açısıyla çözülebileceğini düşünmüyoruz. Burada göreceliğin doğru bir şekilde anlaşılması önem arz etmektedir. Göreceliğin mutlağın değil kısmen evrenselin zıddı olarak anlaşılması gerektiğini belirtmeliyiz. Bir ahlaki hüküm farklı kültürlerle göre değişebilir. Bu, farklı kültürlerde değişmeyen ahlaki hükümlerin var olmayacağı anlamına gelmeyecektir. Farklılığın reddi mümkün olmadığı gibi insan olmakta birleşmenin bir sonucu olarak üzerinde uzlaşılabilecek değerlerin ve hükümlerin varlığı da kabul edilmesi gereken bir hakikattir. Ahlaki göreceliğin kabulü bütün ahlaki değerlerin göreceli olduğu anlamına gelmediği gibi mutlağın ve mutlak hükümlerin reddi anlamına da gelmeyecektir. Binaenaleyh İslam ahlakının temel referans metni olan Kur'an'da suçsuz çocuğun öldürülmesi ya da peygamberin çocuğunu kesmeye çalışması gibi bazı hususların ya da Hz. Peygamberin hanımları ile ilgili birtakım hususların göreceli ahlak teorisiyle yorumlanmasının bizi daha sağlıklı bir sonuca çıkaracağını ön görmekteyiz. Dolayısıyla bu disiplinlerin temel metinleri görecelik yorumuyla yeniden okunmalı ve değerlendirilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Felsefe, İslam Ahlakı, Ahlaki Görecelik, Evrensellik, Nefs

POSTMODERN DİNİN HERMENÖTİK TEMELLERİ: KOGNİTİF BİR YAKLAŞIM

Prof. Dr. Mustafa ALICI

Erzincan Binali Yıldırım Üniv. İlahiyat Fakültesi
malici@erzincan.edu.tr

Modern dönemde bilhassa XIX Yüzyılda normatif olmayan din bilimlerinin (Religionswissenschaft) doğuşundan itibaren hermenötik, etno-kültürel çalışmalarda yoğun olarak kullanıldı. Hermenötik, 21 yüzyıldan itibaren Postmodern düşüncede bazen gittikçe daha seküler çevrelerde söz gelişi edebiyat, ikonografi, sembolik dil izahlarında bunun yanında müzik (müziğe ait metin ve yorumların değerlerini analiz etme anlamında) veya felsefeye ait eserlerin niteliksel yorumlayıcı modellerde geniş ölçüde kullanılmaya başladı.

Postmodern aygıtlara yoğun ilgi duymaya başlayan Kognitif Dinler Tarihi, hermenötik gibi modern bir kavramdan ziyade “yorumlama” kelimesini daha fazla kavramlaştırmak istememektedir. Bu bilim için “dini tecrübe etmek demek onu yorumlamak” demek iken “dini yanlış anlamak ise yanlış yorumlamak” anlamına gelirken özellikle dini metinleri yorumlamak bağlamına dikkat ederek, geçerli ve sistematik kurallara sahip bir şekilde, metinle interaktif ilişki içinde, sembolizmine de önemseyerek eleştirel bir gözle tercüme etmekle özdeş oldu. Özellikle dinin pratik hayata çevrilmesi ve yorumlanmasıyla oluşan tecrübe, anlama ve başkalarına aktarma, karşılıklı ilişki içinde çalışırlar ve daha yüksek zihinsel bilinç seviyelerini daima teşvik ederler.

Postmodern anlama ve ilişkiler açısından faydalanmak isteyen Dinler Tarihi, klasik anlamda doğa dışı, insan dışı ve normal dışı olanları, modern anlamda doğüstü, insanüstü ve normal üstü görüp mutlaklaştırılan olguları doğal, insan ve normal gibi üçlü fitrata uygun olarak anlamaya çabalar. Bunu yaparken kognitif kanunlardan faydalanan Dinler Tarihi, özellikle dinin unsurlarını bizzat içeren ve nispi gerçekliklere sahip bilgilerle mesela teolojiler yoluyla hayat ve dünya görüşlerine dönüştürebilen yenilenmiş zihinsel ve kültürel bağlamlarla incelemekle işe başlamaktadır.

Böylece Kognitif Dinler Tarihi, göreceli sıra dışı davranışlara, alışkanlıklara veya hususlara rağbet etmeden postmodern kognitif anlayışları kendi tarih yazımına ilave getirip farklı sertüven verici metodolojilere büründürerek onu yeni bir ön eke dönüştürmekle; sosyal, fiziksel ve biyo-kültürel bilimlerde var olanlarla kendisine çok boyutlu ölçülü ve özgün yaklaşımlar inşa etmek ister.

Neticede beşeri/doğal perspektifle, “zihinsel anlam”, “fenomenolojik anlama” ve “tecrübenin yorumsal aktarımı” gibi üçlü aygıtı sahip olan Kognitif Dinler Tarihi, bu üçlü mekanizmayı çalıştırarak dini bir olgunun (fenomenin) önce (çoğunlukla zihinsel) “anlamalarını”, onun iman eden dindarın zihnindeki bilişsel süreçlerle “anlamını” ve sonuçta tarihsel gelişme süreçleri bağlamda beşeri mukayese kanunlarına bağlı kalarak “tecrübe aktarımını” yorumlama olarak hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Dinler Tarihi, Modernizm, Postmodernizm, Kognitif Yaklaşım, Hermenötik.

HRİSTİYANLIĞIN POSTMODERN DÜNYAYA ADAPTASYONU

Prof. Dr. İsmail TAŞPINAR
Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
itaspinar@marmara.edu.tr

1970'lerden bu yana gelişmiş sanayi toplumlarında toplumsal hayatın ve kültürün en belirgin özelliklerini ve bunları anlamanın farklı yollarını ifade etmek için kullanılan "postmodernite" kavramı oldukça muğlak ve tartışmalı bir kavram olmuştur. Meşhur filozof François Lyotard, 1979'da 'Postmodern Durum' (La condition postmoderne) adlı eserini yayınladığında; tarih, felsefe, ilahiyat, sanat, edebiyat gibi sosyal bilimlerin farklı alanlarından birçok bilim adamı ve araştırmacı, kendi açılarından kavramı tanımlama gayreti içine girmişlerdir. François Lyotard, söz konusu eserinin girişinde, 'postmodern' kavramının konusunu 'gelişmiş ülkelerdeki bilginin durumu' (la condition du savoir) olduğunu belirtir. Eserinde, bu bilginin durumunu 'postmodern' olarak isimlendirdiğini söyler. Kavramın Amerika kıtasında sosyologlar ve eleştirmenler tarafından kullanıldığını belirten François Lyotard, kavramın 19. yüzyılın sonlarından itibaren ise; bilim, edebiyat ve sanat yapmanın kurallarını etkileyen dönüşümlerden sonra ortaya çıkan kültür durumunu ifade ettiğini belirtir. Kavram yakından incelendiğinde, 'modern durumun' ya kökten farklı bir durumla yer değiştirdiğini ya da kendi iç mantığına uygun olarak yeni bir gelişim ile farklı bir aşamaya doğru evrildiğini ifade etmektedir. Toplumsal hayatın en önemli unsurlardan birini teşkil ettiği için, din de postmodernitenin özelliklerinin kendisiyle irtibat kurduğu alanlardan biridir. Hatta, kimilerine göre, moderniteden postmoderniteye geçişin izahında çok önemli bir yere sahiptir.

Bazı Hristiyan ilahiyatçılar, Postmodernitenin din ile ilgisini çeşitli başlıklar altında tasnif etmeye çalışmışlardır. Postmodern Hristiyan ilahiyatçıların çalışmalarındaki temel tipolojilerinden hareketle yapılmış olan bu konudaki en dikkat çekici çalışma, Pierre Gisel ve Patrick Evrard'ın birlikte hazırladıkları ve editörlüğünü yaptıkları Postmodernite- de İlahiyat (La Théologie en Postmodernité) adlı eserleridir. Bu eserdeki söz konusu tasnif ve içerikleri araştırmanın ilgili başlıkları altında ele alınacaktır.

Postmodernite veya postmodern durum hakkındaki tartışmalar incelendiğinde, bunların çoğu zaman dağınık ve karmaşık oluğu anlaşılmaktadır. Ancak, her şeye rağmen, bu tartışmalarda bazı temel iddiaların ifade edildiğini fark etmek mümkündür. Buna göre; genellikle bilimsel yöntemde, büyük teorilerde veya metafizik açıklamalarda ve ideolojide olduğu gibi; işlevselliği, şeffaflığı, nesnelliği ve subjektif olmamayı yani objektifliği gerekli gören kültürel yaklaşımlarda ile getirilen ve sağlam bir temele sahip olduğu düşünülen hakikatler ve değerler tamamen zayıflatılmıştır. Bunların yerine postmodernite, bilginin kaçınılmaz olarak öznel (subjektif) ve bağlama ya da koşullara bağlı bir yapıya sahip olduğunu; değerlerin sarsılmaz kabul edilen nesnel (objektif) veya geleneksel dayanaklardan mahrum olduğunu; parodi ve hicvin kaçınılmazlığını, mitosun ve gizemin çok daha fazla açıklama gücüne sahip olduğunu iddia eder.

Postmodern hareket 1950'li yıllarda her ne kadar mimarlık alanında modernist düşünce okuluna ve tarzına bir tepki olarak ortaya çıkmış olsa da, 1970 ve 1980'li yıllarda sanat ve edebiyat dünyasında da geleneksel tarza tepki olarak benimsenmiş kavram olmuştur. Genel Hristiyanlık ve özel olarak Katolik Kilisesi'nin sanat ve edebiyatta başlayan bu hareketin etkilerini hissetmesi ancak 1990'lı yıllarda olacaktır. Geleneğe, katı hiyerarşiye ve değişmez kabul edilen dogmaların koruyucusu olan Katolik Kilisesi, daha subjektif ve farklılıkla beraber yorum çeşitliliğini ve çoğulculuğu benimseyen 'postmodern' bir anlayışın gündeme getirdiği sorgulamaların ve eleştirilerin hedefinde olacaktır.

Buna göre, postmodern Hristiyanlık, temelleri postmodern düşüncesine dayalı olan bir Hristiyanlık anlayışıdır. Bu anlayış, akıl yerine tecrübeye, objektiflik yerine subjektiflik, din yerine spiritüel de denilen manevi düşünceye, söze ve kutsal metinler yerine görüntüye ve resimlere, görünür olan yerine görünmeyene daha çok öncelik vermektedir. Postmodern Hristiyanlık, bu temel anlayışın sunduğu analizlerin öncülüğünde Hristiyanlığı yeniden kurgulamayı benimser.

Yukarıdaki tanımlar ve açıklamalardan hareketle araştırmanın birinci kısmında, postmodernizmin bir önceki safhası olan modernizm karşısında Katolik Kilisesi'nin eleştirel durumu ortaya konulmaktadır. İkinci bölümde, postmodernizmin ilkelerine göre Hristiyanlığın yeniden yorumlanması olan 'postmodern Hristiyanlık' konusu incelenmektedir. Üçüncü kısımda ise, Katolik Kilisesi'nin postmoderniteye ve postmodern Hristiyanlığa karşı yönelttiği eleştiriler ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Postmodernite, Din, Postmodern Hristiyanlık, Katolik Kilisesi, Modernizm

POSTMODERN YORUM KURAMLARI BAĞLAMINDA TEFSİR: ÇOK ANLAMLILIK, YORUMSALLIK VE BAĞLAMSALLIK

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet BAĞÇIVAN

Yalova Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi

mehmet.bagcivan@yalova.edu.tr

Modern dönemde ortaya çıkan semantik ve hermenötik yaklaşımlar, anlamın belirlenmesinde tarihsel bağlamı merkeze almış ve böylece Kur'an yorumunda da bağlama uygunluğu adeta sıhhat şartı haline getirmiştir. Bu paradigma, her âyetin yalnızca nüzûl ortamında ilk muhatapların anladığı tek ve nesnel bir manaya sahip olduğu, metne yüklenen diğer anlamların yanlış olduğu iddiasını beraberinde getirmiştir. Ne var ki bu yaklaşım, İslâm'ın klasik tefsir geleneğiyle uyumsuzluk arz etmektedir. Zira Ehl-i sünnetin genel anlayışına göre Kur'an, ezeli ve evrensel bir kelimedir; anlamları tüketilemez, çok boyutludur ve her döneme hitap eder. Klasik tefsir usulünde tarihsel veriler esbâb-ı nüzûl, Mekkî-Medenî gibi ilimlerle dikkate alınmış olmakla birlikte, bunlar anlamı sınırlayan unsurlar olarak görülmemiş, aksine "sebebin hususiliğine değil, lafzın umumiliğine itibar edilir" ilkesi çerçevesinde ve metin merkezli bir yaklaşımla yorum zenginliği meşru kabul edilmiştir. Nitekim bu klasik anlayış, modern paradigma çerçevesinde şekillenen Kur'an yaklaşımları tarafından eleştirilmiş ve klasik tefsir usulü yetersiz, hatalı ve faydasız olmakla itham edilmiştir.

Buna karşılık postmodern dönemde, modernizmin tek-anlamcı pozitivizmine tepki olarak, okuyucu merkezli ve sınırsız yoruma açık bir yaklaşım öne çıkmaktadır. Derrida'nın *différance* düşüncesiyle metnin sonsuz anlam üretme kapasitesi, Gadamer'in ufukların kaynaşması teorisiyle yorumcunun ön kabullerinin belirleyiciliği ve Foucault'nun bağlamsallık vurgusu, tefsir tartışmalarına da yansımaktadır. Postmodernizmin, mutlak hakikati sorgulayan bakışının etkisiyle Kur'an, okur merkezli biçimde farklı okumalara açık, her dönemde yeniden inşa edilebilecek bir metin olarak görülmeğe başlanmıştır. Ancak bu yaklaşım da yorum otoritesini zayıflatmakta, keyfî ve aşırı anlamlara kapı aralayabilmektedir. Kanaatimizce modern hermenötüğün bağlam vurgusunu sorgularken; Kur'an'ın evrenselliğini ve klasik tefsir geleneğinin çoğulcu zenginliğini günümüzde yeniden ihya etmenin yollarını aramak gerekmektedir. Bu bağlamda anlamı teke indirgemenin de sınırsız yoruma açma tehlikesinden de uzak, mutedil ve ilkeli bir yorum imkânını ortaya koymak mümkündür. Dolayısıyla dönemsel paradigmalardan ve "zeitgeist" in etkisiyle uçtan uca savrulmak yerine, Kur'an yorumunda hem tarihsel bağlamın verilerinden faydalanıldığı hem de bağlamın sınırlayıcı bir faktör olarak görülmediği, kontrollü çoğulculuğu esas alan mutedil bir yöntem önerilmektedir.

Bu bildiride savunulan tez, modernizmin indirgemeci tek-anlamcılığı ile postmodernizmin otoriteyi reddeden keyfî yorumu arasında "üçüncü bir yol"un mümkün olduğudur. Bu yaklaşım, Kur'an'ın çok anlamlı ve evrensel yapısını kabul etmekle birlikte, bu anlam zenginliğinin gelişigüzel değil, yorum sahibinin ehliyeti, Arap dili kurallarına uygunluk, Kur'an'ın bütünlüğüyle uyum, sahih sünnetle irtibat gibi belli ilkeler çerçevesinde meşru sayılabileceğini ileri sürmektedir.

Anahtar Kelimeler: Postmodernizm, Tefsir, Modern Hermenötik, Bağlamsallık.